
Лингвокогнитивни аспекти на концептите „Смях“ и „Усмивка“ в българския и английския език

Elka Petrova

The Paisii Hilendarski University of Plovdiv

ORCID: 0000-0002-2364-9000

Резюме: Изследването на различните емоционални аспекти на езиковата картина на света е незаменимо, тъй като помага да се разбере както универсалността, така и спецификата на езика. В статията се разглеждат вербалните форми, използвани за представяне на понятията „смях“/„усмивка“, чрез сравнителен анализ на двете езикови култури. Акцентът е поставен върху националните, социалните и културно значими идеи, заложи в съзнанието на съвременните говорещи езика, които съставляват полето на понятията. Освен това в статията са представени резултатите от асоциативен експеримент, проведен както на български, така и на английски език, чиято цел е да опише и дефинира асоциативната област на понятията.

Ключови думи: представяне на понятия, смях, усмивка, български, английски

1. Въведение

Субективните преживявания на индивида и психофизиологичните, познавателните и поведенческите му реакции като обективно отношение към определени елементи, ситуации или събития от заобикалящата го действителност съставляват същността на комплексното понятие емоция. Смяхът и усмивката са многоаспектен наднационален комуникационен инструмент, служещ за изразяване на основните човешки емоции, но същевременно са фиксирани в езика на отделните общества по специфичен начин. Поставени в контекста на стремежа на изследователите към изясняване на репрезентираните в езика универсални и етнокултурно обусловени представи за емоционалните преживявания на личността, усмивката и смяхът могат да бъдат разглеждани като взаимосвързани когнитивни единици с висока семиотична плътност, със структурни и семантични слоеве, които се сформират в съзнанието на народа и индивида. Изследването ни е фокусирано именно върху описанието и анализа на основните съдържателни компоненти, които изграждат концептуалния модел на смяха и усмивката в българската и английската лингвокултура. Емоционалните концепти се актуализират в светогледа на даден народ чрез изключително широк спектър от вербални, а в някои случаи и невербални средства, което налага ограничението да се идентифицират и съпоставят единствено основните когнитивни признаци и културни значения на разглежданите концепти.

2. Обект и предмет на изследването

Обект на изследването са емоционалните концепти „смях“ и „усмивка“ като универсални, но културно и езиково обусловени ментални единици в българската и английската лингвокултура. Предмет на изследването е лингвокогнитивната и лингвокултурната репрезентация на концептите „смях“ и „усмивка“, разгледана чрез техните лексикални, фразеологични и асоциативно-вербални реализации в българския и английския език, както и чрез идентифициране на ядрените и периферните им концептуални признаци в съзнанието на съвременните носители на двата езика.

3. Цел на изследването

Целта на настоящото изследване е да се разкрият и опишат лингвокогнитивните и лингвокултурните характеристики на концептите „смях“ и „усмивка“ в българския и английския език, чрез анализ на тяхната лексикална, фразеологична и асоциативно-вербална репрезентация, с оглед установяване на универсалните и етноспецифичните им концептуални признаци и мястото им в езиковата картина на света на двата народа.

4. Теоретико-методологическа рамка на изследването

Съвременните лингвистични търсения се осъществяват по координатата на отношението език – човек, което предполага системното описание на езика през призмата на човешкото съзнание. Науката се развива в посока на интердисциплинарността и културоцентризма. Един от акцентите в изследванията е изясняването на съдържанието, обхвата и структурата на концептите, възприемани като ментални абстрактни единици, които съхраняват многовековния опит на човечеството под формата на универсални и национални специфични представи. От една страна, концептът се изучава и конструира като единица на концептуалната сфера, а от друга страна, като инструмент за разкриване на вътрешното единство и структурираност на езиковите системи. Не е приет прецизен алгоритъм, чрез който недвусмислено да бъдат дефинирани естеството, типологията и границите му. Ето защо смятаме за необходимо на първо място да рамкираме разбирането си за концепт, а именно: *когнитивна същност, с висока семиотична плътност, със структурни и семантични слоеве, която се формира в съзнанието на народа и индивида, отразява „прочита“ на обекти и явления от реалния или идеалния свят, фиксирана е в езикова форма и представлява елемент на културата* [1,31]. Липсата на консолидиращо мнение относно характера на концепта предопределя и многообразието в методологията, прилагана за неговия анализ, като преобладаващо тя е подчинена на целите и задачите на конкретния изследовател. Основните подходи могат да бъдат сведени до три. Първият е когнитивно-семиологичен, като при него езикът е възприеман като спомагателно средство, имащо второстепенна роля. Вторият подход е когнитивно-семантичен, при който езикът е единица за семантика, съчетаваща в себе си памет и въображение, и съдържа етнокултурно и семантично съдържание. При третия подход концептът е разглеждан като информационна структура, която отразява знанията и опита на човека. Като обединяващо звено между езиковата и културната семантика се приема психолингвистичният експеримент, при който се определят асоциативните връзки, концептосферичните полета, а така също честотността и съчетаемостта на анализираното понятие.

С оглед на видния научен плурализъм сме съставили авторов алгоритъм (вж. Схема 1), отговарящ на стремежа ни за обстоен комплексен анализ в съпоставителен план на концептите смях/усмивка в българската и английската лингвокултура.

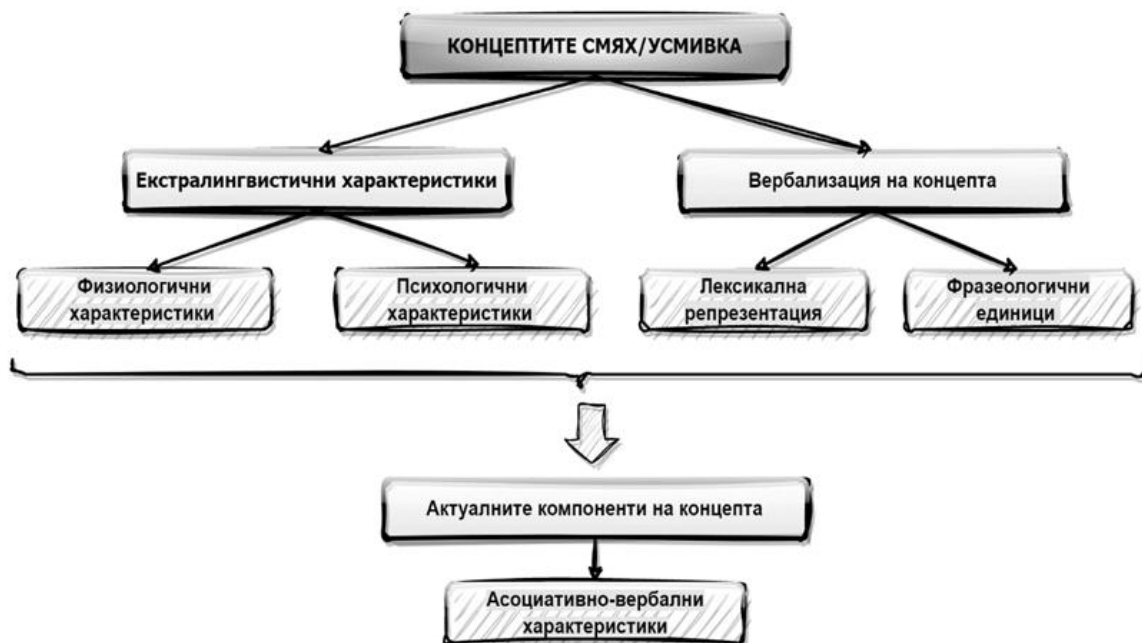

Схема 1. Алгоритъм

Усмивката постепенно „преминава в смях“ [2,194], изконно тя е слаб, зараждащ се смях, което обосновава родството ѝ със смеха и аргументира описанието на смеха и усмивката като компоненти от един клас (сформиращи една група концепти), които изразяват човешките емоции. Като ключови характеристики на емоциите могат да бъдат определени субективността (отразяват отношението на личността към света) и универсалността. Универсалните им черти са предопределени от факта, че в основата на психичните и поведенческите реакции на индивида към заобикалящата го реалност стоят чисто биологични процеси. Същевременно културата създава и налага система от определени правила, диктуващи допустимите в различните комуникативни ситуации реакции (емоции). В този контекст обединяваща се явява дефиницията на емоциите на Дахер Келтнер, Кейт Оутли и Дженифър Дженкинс – „емоциите са основани на биологични процеси, като същевременно са създадени в рамките на междуличностните ни отношения и са оформени от културата“ [3,5]. Това налага както присъствието на физиологичните аспекти като елемент на алгоритъма ни за анализ (с оглед на корелацията им с наднационалния характер на разглежданите концепти), така и актуализацията на смеха и усмивката в английския и българския език, откъдето се извеждат етноспецифичните им концептуални признаци.

В графските източници е фиксирана унифицирана картина, която ни позволява да обособим основните структурни характеристики, съставляващи ядрото на концептите смях/усмивка, но за да бъде възможно съпоставянето между културите и извеждането на специфичния национален смисъл, с който е подплатен във всяка от тях концептът, е необходимо в алгоритъма да се включат и фразеологичните единици с компонент смях/усмивка в българския и английския език. В подкрепа на подхода ни се явява тезата на Вероника Тепкеева, че „водеща роля в езиковата реализация на концептите играят фразеологичните единици, защото те са носители на специфичните черти, културните палитри и световъзприемането на дадения колектив“ [4,28]. Фразеологичната единица за нас е: словосъчетание, чиито основни характеристики са: многословност, устойчивост, възпроизводимост и семантична неразградимост. Във фразеологизмите се включват поговорки, пословици, сравнения и праностики. Приемаме за тъждествени термините: фразеологично словосъчетание, фразеологизъм, фразама, фразеологична единица.

Постепенно в лингвистичните изследвания на разнообразните когнитивни структури се възприемат методи, познати от прилагането им в процеса на анализа на личността, нейното поведение и реакции в границите на задачите на психологията. За нас е важно, че особено

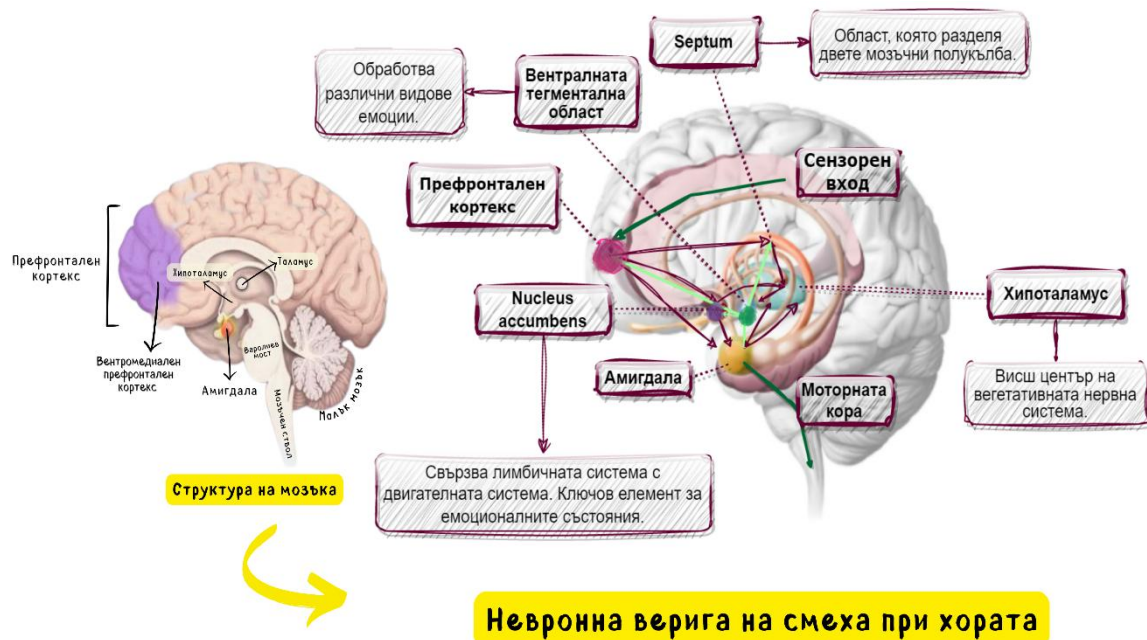
място заема асоциативният експеримент, който реализира идеята за фундаменталното единство на психологическата основа на асоциацията и семантичните компоненти на значението. Данните от един подобен експеримент могат да се разглеждат като актуално отражение на национално, социално и културно значимите идеи, фиксирани в съзнанието на съвременните носители на езика. Ето защо последният етап от изследването ни е провеждане в онлайн среда и коментар на резултатите от верижен насочен асоциативен експеримент.

5. Концептите *смях (laughter)*/ *усмивка (smile)* в българската и английската лингвокултура

Смехът и усмивката са елементи на едно цяло, взаимно предопределящи се концепти, чието съдържание и граници представяме въз основа на изчисления от нас алгоритъм.

5.1. Екстралингвистични характеристики

От неврофизиологична гледна точка образуването на смеха (Виж. *фиг.1. Неврофизиологични аспекти на смеха*), е в пряка корелация с дейността на вентромедиалния префронтален кортекс (произвеждащ ендорфини) и лимбичната система (конкретно амигдалата, талусът, хипоталамусът), като централна роля изпълнява хипоталамусът.

Фиг.1. Неврофизиологични аспекти на смеха.

Обикновено емоционалните реакции се реализират благодарение на дейността на конкретни части на мозъка¹ (например: амигдалата – гнева; хипоталамусът – приятелството, любовта, привързаността), докато при смеха е видно, че се образува верига, която преминава през няколко области. Съществуват два вида смях – произволен и непроизволен, които са резултат от работата на две частично обвързани системи. Освен варолиевия мост, който взима участие и в двата процеса, при непроизволения смях роля имат таламусът, хипоталамусът и част от ствола, а при произволения лобната кора и вентралните части на ствола. В рамките на части от секундата след срещата на личността с евентуално забавен елемент от заобикалящата го действителност процесът се задвижва. Човекът реално влага усилие не за да предизвика, а за да потуши смеха. Оттук можем да изведем *импулсивността* като е един от типичните признаци на смеха.

¹ Повече по въпроса за неврофизиологичните аспекти на човешките емоции виж *Бридлов, Уотсън 2017*.

Ако в контекста на физиологията, смехът е следствие от вегетативни рефлексии, то през призмата на психологията е резултат от експресивни движения. Философските възгледи относно обясняването на природата на смеха следват няколко основни линии: 1) смехът се появява в процеса на съзиране на забавно поведение в останалите индивиди (Аристотел, Т. Хобс); 2) смехът се тълкува като продукт на сблъсък между нашите очаквания и заобикалящата ни действителност (Б. Паскал, А. Шопенхауер); 3) смехът възниква в резултат на стремежа към разведряване, надмогване на социалните табута (Х. Спенсър, З. Фройд); 4) акцентира се върху функцията на смеха за социалната адаптация на хората (А. Бергсон, П. Бергер); но изконно всяка от тези концепции е подчинена на метафизиката на смеха, съчетаваща непреднамерените импулси и изградените екзистенциални проекти в интелегибилния свят на човека.

С оглед на изследването ни за нас е важно, че Леонид Карасев тълкува смеха като „съвкупен културно-исторически феномен, който разкрива значението си в съпоставка със заобикалящите го символи“ [5,35]. Ключово в неговата хипотеза е разбирането за смеха като неделима символна същност, която исторически се движи в контекста на културата, придобива различни форми, но същевременно не губи вътрешната си цялост.

Усмивката от своя страна е приемана за наднационален, универсален символ, чието естество може да бъде анализирано чрез наблюдението на отражението му в езика на различните народи [6,406]. За разлика от смеха при усмивката емоцията се заражда и реализира от движението на комплекса от мускули на лицето, а при появата на звуци вече се възприема като смях. Отличителен нейн признак е **контролируемостта** от страна на индивида.

Бихме могли да обобщим, че смехът е сложно и многоаспектно явление с отличителна психологична нюансираност, комплицирани неврофизиологични особености, което е в пряко отношение с усмивката, възприемано като нейн последващ етап.

5.2. Вербализация на концепта

Съществени за изясняването на структурните и съдържателни слоеве на концептите смях и усмивка се явяват лексемите *смях* и *усмивка*, защото техните характеристики са на стилистично неутрални и широко разпространени форми. Ето защо първоначално ще обърнем внимание на речниковите дефиниции на лексемите, чрез които се репрезентират концептите в българския и английския език, а след това ще изясним границите и обхвата на лексикално-семантичното поле на смеха и усмивката в посока от ядрото към периферията.

Динамиката в същността на отделните ментални конструкти, както и семантичните промени в лексемите, репрезентиращи концептите, могат да бъдат проследени чрез етимологичен анализ. Диахронният поглед ни позволява проследяването на еволюцията на културния компонент в двата концепта, съответно извеждането на ключови концептуални признаци.

- Според *Българския етимологичен речник*. Т. 7, София, 2010 – *смехът* се дефинира като „внезапно гласово избухване като израз на силна радост, придружено от движение на лицевите мускули/гласово избухване като израз на силна радост/усмихвам се“. Корените на лексемата се търсят в индоевропейската основа – *smei- > *smoi-so-s., като в старобългарския език формата е *смѣхъ* (Супр.). В случаите, когато имаме форма, съдържаща *-и-* в основата си (пр. *усмихвам се*) тя се явява резултат от стара отгласна степен [7,233].

- Данните от някои от представителните речници, които засягат проблемите на етимологията на лексемите от речниковия фонд на английския език, а именно – *English etymology by F. Kluge and F. Lutz (1898)*; *A Dictionary of English Etymology by Hensleigh Wedgwood (1878)*; *An etymological dictionary of modern English by Ernest Weekley (1921)* и *Origins: A Short Etymological Dictionary of Modern English by Eric Partridge (2006)*, могат да се синтезират по следния начин: съществителното „laugh“ (с архаична форма „laugher“) е производно от глагола „laugh“, а той от своя страна води началото си от средноанглийското – *laughen*, с по-ранна форма – *laghen*, *lauhen*, която произхожда от староанглийското – *hlaehhan*, с варианти – *hlehhhan*, *hliehhan*, *hlyhhan* и оттук се изисква сравнението със старофризийското – *hlakka*, старонемската форма – *hlahhan*, *lahhan*, която има германския корен *hlah- (от

индоевропейския **klak-*, който на по-късен етап е претърпял назализация). Макар да я определят като сравнително отдалечена, лексикографите откриват връзка с латинското *clangers* (с корен – *clang-* (претърпял назализация от *clag-* и съответно разглеждан като вариант на индоевропейския корен – **klak-*); свързва се и с *clangere* – *гърмя, тръбя*), възприето и употребявано в английския език като *clang* – *clangor, clangour* (блг. *звънтя, кънтя, треця*) [8,827].

Видна от информацията, посочена в *Българския етимологичен речник* е липсата на необходимост да се наблюдава отделно историческият развой на лексемата *усмивка*, защото става въпрос за протекъл словообразователен процес, който се явява и допълнителен аргумент за взаимозависимостта между двата разглеждани концепта. По-различна е ситуацията в английския език, където генезисът се търси в лексемата *miracle* (блг. *чудо*) (в средновековния френски език – *miraculeux*, ж.р. – *miraculeuse* (от старолатинския корен **mīr-* > *mīrus*, *mīrāculum* – *да погледна на нещо с особено удивление*), произтичаща от индоевропейския корен **mei-*, който впоследствие чрез префиксация добива следния облик – **smei-* > *smielen* (в средногермански) > *smilen* (средноанглийски) > *smear* (староанглийски) – да се усмихвам, „to laugh“ (блг. да се смея) [9,28].

От тук бихме могли да изведем следните концептуални признаци на *смеха*: **импулсивност**², обвързаност с **конкретен звук** (в английския език този звук е с определен интензитет – гръмък, звънлив или натрапчив) и изразяването на **емоция** (в българския език се акцентира върху положителната конотация, която е част от *радостта*). При усмивката фокусът е върху нейната **неповторимост** и **чудотворност**.

Съществителното име *laugh* със значение „action of laughing“ (блг. *израз на смях*) се появява в лексикографските източници след 1860 година, а дефиницията „a cause of laughter“ (блг. *причина за смях*) след 1895 година, което ни позволява да твърдим, че отрицателно конотативните признаци – **присмех, подигравка**, са станали част от концептуалното поле на смеха в английската лингвокултура на един по-късен етап.

Дефиниция, дадена в тълковните речници на българския и на английския език, ни представя сведения за различителните признаци на отделните концептуални реалности и ни дава възможност за обособяване на съставляващите ядрото на концептуални признаци чрез разглеждане на съдържание, тъждествено за всички носители на езика (вж. *Таблица 1. Лексикографски данни*). Предвид на обстоятелството, че един лексикографски труд винаги отразява и фиксира определен срез от развитието на езика, представяме значенията, присъстващи в тълковните речници, издадени през различен времеви период.

Таблица 1. Лексикографски данни

Речникови дефиниции на „смях“ в българския език:	Речникови дефиниции на „усмивка“ в българския език:
1. Характерни звуци у човека като израз на радост, удоволствие и др., придружени от издишни движения и гримаса на лицето. 2. Присмех/насмешка.[8,864]	Гримаса на човек, при която се разтягат настрани устните и се показват зъбите в израз на радост, доволство, рядко горчивина, сарказъм.[8,951]
1. Гласен израз на радост, веселие. 2. Присмех, подигравка. [10,889]	Леко обтягане на мускулите на лицето, на устните и очите, с което се изразява някакво радостно преживяване. Весела усмивка. Лукава усмивка. Иронична усмивка. Блажена усмивка.[10,997]

² Признак, който се вижда още в рамките на описанието на неврофизиологичните специфики на образуването на смеха.

Продължение на таблица 1

1. Приятно, сладко разположение на душата, изказвано с особен глас и с движение на някои от мускулите на лицето. 2. Присмиване, подигравка. [11,211]	Усмиване (липсва друго описание на съществителното име, но за глагола „ <i>усмивам се</i> “ се посочва, че означава – смея се без глас, само с лицето си“. [11,454]
Речникови дефиниции на “laugh”³ в английския език:	Речникови дефиниции на “smile” в английския език:
1. Noun, laugh- the act or sound of laughing. 2. Verb, to laugh- to smile while making sounds with your voice that show you are happy or think something is funny ⁴ [14,94]	Form one's features into a pleased, kind, or amused expression, typically with the corners of the mouth turned up and the front teeth exposed. ⁵ [14,94]
1. The act or sound of laughing ⁶ is mainly UK informal, meaning someone is funny ⁷ . 2. The sounds and movements of the face and body that express happiness or amusement, or that sometimes express ridicule or anxiety ⁸ [14,874]	A happy or friendly expression on the face in which the ends of the mouth curve slightly, often with the lips moving apart so that the teeth can be seen ⁹ . [14,1470]
1. To make inarticulate sounds and the associated facial and body movements that show emotions such as amusement, joy or scorn. 2. To feel amusement or joy, be happy ¹⁰ . [13,325]	Facial expression is characterised by an upward turning of the corners of the mouth, showing a wide range of feelings or attitudes such as amusement, friendliness, sympathy or contempt ¹¹ . [13,941]

Можем да обособим следните компоненти на концептуалната структура на смеха: 1) *звук* (пряко свързан с гласа на човека) – и в двата анализирани езика; 2) *щастие, радост, веселие* – и в двата анализирани езика; 3) *злонамереност* – второстепенен елемент и в българския и в английския език; 4) *телесност* – в английския език движенията, случващи се по време на процеса на *смеха* са свързани с лицето и тялото, докато в българския език този признак присъства частично в отбелязването на наличието на „издишни движения“. Оттук се вижда, че в английската лингвокултура при обяснението на явлението смях се акцентира върху физиологичния аспект, а в българската – върху емоционалния.

На фона на останалите, отличаваща се е речниковата дефиниция на Найдено Геров. Разгледана под лупа тя извежда на преден план допълнителни национално обусловени,

³ Формата “laugh” произхожда от архаичното “laughter”.

⁴ На български език: 1) съществително, смях – акт или звук на смях; 2) глагол, да се смееш – да се усмиваш, докато създаваш звуци с гласа си, които изразяват щастие или идея, че нещо е смешно.

⁵ На български език: Гримаса на човек, при която устните са разтегнати настрани и нагоре в доволно, мило и весело изражение.

⁶ На български език: действието или звука на смеха.

⁷ Във Великобритания се употребява в неформална среда за характеризиране на човек, който е весел.

⁸ На български език: звуци и движения на лицето и тялото, които изразяват щастие или забавление, или понякога присмех или безпокойство.

⁹ На български език: щастлив или приятелски израз на лицето, при който краищата на устата се извиват леко, често устните са раздалечени, така че зъбите да могат да се виждат.

¹⁰ На български език: да се чувствам развеселен или радостен, да бъда щастлив.

¹¹ На български език: изражение на лицето, характеризиращо се с възходящо завъртане на ъглите на устата, показващо широк кръг от чувства или нагласи като забавление, приятелство, симпатия или презрение.

типични за определен времеви отрязък, признаци на концепта *смях* (вж. Фиг. 2. Допълнителни признаци на концепта):

Фиг. 2. Допълнителни признаци на концепта.

Ясно изразената експресивност, която изначално е съставна част на даден емоционалния концепт, в посоченото от автора значение на лексемата се подчертава от участието на сетивата – осезаемост, слух, вкус.

При дефинирането на *усмивката* се забелязват константно присъстващи елементи, препрещани към чисто физиологичната същност на понятието – *лицето, зъбите и устата*. В български контекст е отчетена и включена ролята на очите като отразяващи емоция, което говори за народопсихологията на българския народ, в която дори чисто телесното има своя духовен прочит.

Обособяването на интегралните и диференциалните признаци на двата концепта налага конструирането на семантичното поле на смеха и усмивката в българския и английския език. Семантичното поле може да се дефинира като „съвкупността от езикови единици, обединени от общо съдържание и отразяващи концептуалното, предметното или функционалното сходство на обозначените явления. С оглед на това, че формата „laughter“ в деривационен аспект е резултат от конверсия от глагола „laugh“ за обособяване на границите на семантичното поле на концепта от особено значение са глаголите, които характеризират категориалната семантична сфера на смеха като процесуална. Оттук глаголите в английския език, репрезентиращи смеха са: „to laugh“, „to giggle“ (блг. кикотя се, хиля се), „to chuckle“ (блг. подсмивам се, кискам се), „to titter“ (блг. хихикам се, кискам се), „to cackle“ (блг. кискам се, кикотя се), „to snigger“ (блг. смея се сподавено, кискам се), „to leer“ (блг. надсмивам се, подигравам се, усмихвам се презрително), „to mock“ (блг. осмивам, подигравам, закачам), „to jeer“ (блг. надсмивам се, подигравам се), „to crack up“ (блг. превивам се от смях. Със силно подчертана експресивна окраска са глаголите „to chortle“ (блг. кискам се, кикотя се), „to roar“ (блг. смея се гръмогласно, умирам от смях), „to guffaw“ (блг. смея се гръмогласно, кикотя се). Към семантичното поле на смеха се причисляват още: „mockery“ (блг. подигравка, насмешка), „ridicule“ (блг. осмиване, присмех), „joke“ (блг. шега, смешка), „jest“ (блг. закачка, смешка/закачам се, шегувам се); прилагателното – „laughable“ (блг. глупав, който не заслужава да бъде сериозно обмислен); „funny“ (блг. смешен, забавен), „amusing“ (блг. забавен), „comical“ (блг. комичен), „hilarious“ (блг. весел, жив, шумен) – extremely funny (блг. изключително забавен); humorous (блг. забавен), „zany“ (блг. смешен, забавен по особен начин. В групата на смеха са и оноματοпеичните образувания – ha ha (ha-ha), hah, huha, haHa, huh-huh-huh (блг. ха-ха; хи-хи). Ситуацията в българския език не се отличава драстично. При смеха синонимните отношения са: *кикот, кискане, кикотене, присмех, насмешка, ирония, подигравка, сарказъм, хумор, духовитост, смехория, смешка, шега, подигравка, присмех*

[42,326]. В рамките на семантичното поле на концепта *smile* в английския език са следните понятия: „*to smile*“ (блг. усмихвам се); „*to grin*“ (блг. хиля се), „*to smirk*“ (блг. самодоволна усмивка/хиля се); „*to leer*“ (блг. хиля се злобно, похотливо); „*to simmer*“ (блг. усмихвам се фалшиво); „*to sneer*“ (блг. усмихвам се подигравателно), а в българския език – *смях, усмех, хилене, подхилване, весела физиономия и др. Фразеологията*, като една от най-образните и „консервативни“ езикови подсистеми, е по-слабо подложена на промени, съхранява в себе си архаични форми и конструкции. Тя пази духовната и историческата памет на народа, отразява нюансите на езика и съответно закодираните в него мироглед, ценности, традиции и културни асоциации и значения. Ексерцирани са фразеологични единици в българския и английския език с компонент *умивка/смях* (или с влизащите в семантичното им поле глаголи *усмихвам се/смея се*), като при представянето и анализа им са подчинени на последователността:

1) Посочване на фразеологичното съчетание на съответния език ¹².

2) Значение на фразеологизма.

3) Пример (ако има такъв) за употребата им в литературата, периодиката или социалните интернет мрежи, за да проверим актуалността на фразеологичните единици, мястото им в структурната същност на анализирания концепт.

Таблица. 2. Фразеологични единици в българския език с компонент усмивка

Фразеологична единица	Значение	Пример
Ангелска усмивка	Много хубава, красива усмивка.	„Притежаваше ангелска усмивка, но излъчваше изисканост, бъдеща възхищение. Докато я гледаше мъжът се замечта“.[25]
Горчива усмивка	Който предизвиква или изразява мъка, скръб, неприятност.	„...няма нищо общо с лекотата и спонтанността на модните салонни пиеси, които заливат днес театрите на Европа. Тя е по-скоро една горчива усмивка“.[26]
Грейна усмивка	Появи се усмивка на лицето	„Там вече тяхна работа –грейна усмивка по избръснатото лице на Митьо Ганин“.[24]
Дяволска усмивка	Злорада, лукава усмивка	„Дяволска усмивка се появи на лицето на Кари.“[24]
Ехидна усмивка	Язвителна, злорада, лукава усмивка	„И една ехидна усмивка мина по сухото му лице. — Кой вика гърците?“[27]
Змийска усмивка	Нелицеприятна, зла усмивка	„Тя го възнагради единствено със змийска усмивка, която прониза душата му“.[28]
Иронична усмивка	Който съдържа или изразява ирония	„А в тънката иронична усмивка се четеше и съжаление към неговото малодушно неверие“.[24]
Кисела усмивка	Усмивка, придружена от раздразнение, горчилка	„Що за кисела усмивка от Бориславова за годежа с новия парламентарен шеф?“[24]
Крива усмивка	За изразяване на недоволство	„Иначе рядко пресрещаше дума, навеждаше глава и крива усмивка разтегляше лицето ми.“ [32]

¹² При фразеологичните единици на английски език се дава подходящ аналог на български език или при липса на такъв, обяснение, което максимално да изяснява значението им.

Продължение на таблица 2

Лукава усмивка	Който изразява коварна хитрост	„Киро изплаши България с лукава усмивка от хотелска стая“. [27]
Мефистофелска усмивка	Злорада, дяволска усмивка	„Между шамарите се набутва с плонж и мефистофелска усмивка водещият Мартин Ангелов, на когото беше платено, за да вземе правилната страна в дебата.“ [32]
Половинчата усмивка	Който е непълен, некатегоричен, компромисен.	„След това се насили да изстиска половинчата усмивка и изрече: – Много хора искат да станат рок звезди.“ [24]
Слънчева усмивка	Много хубава, красива усмивка	„Йорданка е красива родопчанка със слънчева усмивка“ [34]
Усмивка от ухо, до ухо	Широка, ведра усмивка	„Шави "разля" усмивка от ухо до ухо и отговори загадъчно на въпрос за титлата“. [36]
Язвителна усмивка	Който съдържа злоба, сарказъм, който обижда, засяга, наранява; хаплив.	„Докторът ме гледаше под очилата си с една язвителна, мефистофелска усмивка.“ [37]
Да изтрия усмивката от лицето	Да вгорча живота на някого.	„Кажете му, че е загубил в състезанието и това ще изтрие усмивката от лицето му“ [38]
Усмиввам се напук	Запазвам доброто си настроение, въпреки неприятната ситуация.	„Усмиввам се напук на дъжда“. [39]

Преобладават изразите с отрицателна конотация, което е в контраст с данните от лексикографските източници, където видно се акцентира върху изразяването на радост, задоволство и веселие. За всички ексцерпирани фразеологизми бяха открити примери, аргументиращи актуалността на единиците за носителите на езика.

Таблица. 3. Фразеологични единици в английския език с компонент smile

Фразеологична единица	Значение	Пример
To come up smiling.	Човек да продължи да гледа положително в неприятна или тежка ситуация. Да се усмихваш напук.	„Woman's Realm But despite her ordeal, courageous Kelly has come up smiling and is now looking forward to a bright future“. [20]
To smile ear to ear.	Усмиввам се до уши.	„I just smiled from ear to ear because I'd been waiting for one for a while“. [40]
To smile, one must give their consent/appreciation.	Одобрителна усмивка.	Не е открит пример за актуална употреба на този израз.

To smile a welcome/a greeting.	Приятелска усмивка	„His golden-brown eyes looked lovingly at her, and his mouth widened in a welcoming smile.“[18]
--------------------------------	--------------------	---

Продължение на таблица 3

To smile out of good humour.	Да развалиш настроението на някого с усмивка.	„Dxaney smiled out of good humour by giving him the news of more work“. [18]
To smile to put one in a good mood.	Да развеселиш някого с усмивка.	Не е открит пример за актуална употреба на този израз.
A smile of fortune, to smile on (the gods smiled on us).	Да ми се усмихне съдбата. Да ми провърви.	„I hear that Jenny just won a significant award soon after her huge promotion. It seems that fortune smiles on her at the moment!“ [18]
To wipe the smile off somebody's face.	Да накарате някого да се чувства по-малко щастлив или уверен. Особено някой, който ви дразни, защото се мисли за много умен.	„Tell him you saw Helena at the cinema with another guy - that should wipe the smile off his face“ [41]
To smile back	Отвърщам на усмивката	„She smiled, and Joesnuked back at her through the net“. [18]
To be all smiles/ to be wreathed in smiles.	Да изглеждате щастливи и приятелски настроени, особено когато другите хора не го очакват от Вас.	„She's never been very friendly, but she was all smiles when she asked me to help her with her homework.“ [18]
To smile like a brewer's horse.	Усмихвам се до уши	John was happy, and he smiled like a brewer's horse.“ [18]
To smile off	Отпъждам с усмивка	„He smiled off his disappointment.“ [18]
To smile away	1) Отпъждам нещо с усмивка. 2) Продължавам да се усмихвам.	„And when you half apologise for arriving with questions after such a day's beginning, he shrugs and smiles away the tiredness and, perhaps, the vast irrelevance of such questions to a man on whom a lot of the pride and the anguish of a whole nation's black people have sometimes rested.“ [19]
To smile on somebody's face	Да развеселя някого, да му повдигна духа.	„I wish maybe, I was that optimistic about this particular performance that this could shift things, but she feels that this could put a smile on somebody's face, that this could inject some love and peace, and some reason into this crazy, dark predicament.“ [19]

Фразеологичните единици отразяват цялата палитра от културни нюанси на универсалния феномен – усмивка. Видно е одухотворяването на усмивката чрез пренасяне на черти, типични за характера човека или неговите действия – *надменост, красота, доброта, топлота, загадъчност, нежност, злост, лицемерие*, което свидетелства както за стремежа към

обективизиране на едно абстрактно явление, така и за древната англосаксонска и славянска традиция, в която емоциите са били персонифицирани.

Таблица 4. Фразеологични единици в българския език с компонент **смях**

Фразеологична единица	Значение	Пример
Горчив смях	Смях, изпълнен с много страдание, нещастие.	„Съвременниците му съграждат „трон“, на който да се възкачи единственият всенароден цар на горчивия смях.“ [29]
Ехиден смях	Язвителен, злорад, лукав смях.	„В този момент откъм ъгъла на стаята се чу ехиден смях. Инженерът изтръпна, но след това се успокои.“ [27]
Заливам се от смях/Превивам се от смях	Много силно и неудържимо се смея.	„Бива ли, да се заливаш от смях час и половина без да има потърпевши...?“. [43]
Избухвам в смях/Наду ме смях	Започвам да се смея неудържимо	„Зачудваш ли се, как избухвам в смях потръпвайки от твоята двуличност?“ [27]
Напушва ме смях	Изпитвам неудържимо чувство да се смея	„Опи я напушва смях. Наистина, колко е смешен този брадат господин — грамаден като планина.“ [28]
Напиках се от смях	Много ми беше смешно	„Напиках се от смях! – призна ми една фенка[28]
Пара да имам за смях ще я дам	Винаги съм засмян	Не е открит пример за актуална употреба на този израз.
Не ми е до смях	Много съм ядосан	„Толкова съм разочарована, не ми е до смях, ситуацията е ужасна.“ [32]
Правя за смях	Подигравам се с някого	„Заливат се от смях за сметка на Народното ни събрание. Срамота! Всъщност аз правя за смях парламента пред студентите.“ [28]
Смея се последен	Получавам предимство в определена ситуация.	„Ако чакаш да се смееш последен.“ [29]
Смях през сълзи	1)Бурен, неудържим смях. 2) Смея се, въпреки ситуацията.	„Тя се смееше през сълзи, не беше виждала по-абсурдна ситуация“. [29]
Стана за смях на кокошките/Стана за смях/Смеят ми се и кучетата	Изложи се, стана за присмех	„Изложи се, стана за присмех.“ [44]
Видяла парите, че се смее	Когато някой наивно вярва, че ще му върнат парите.	Не е открит пример за актуална употреба на този израз.

Гурльо се смее на людските горели	Някой не вижда своите недостатъци, а се присмива на чуждите.	„Неговата работа е Гурльо се смее на людските горели. Що за политик“. [44]
В очите се смея	Явно, открито се присмивам на някого.	„Гледаше го, подиграваше му, смееше му се право в очите с надменното си поведение.“ [28]

И при фразеологичните единици с компонент *смях/смея се* е видно, че са натоварени както с положителна, така и с отрицателна конотация за носителите на българския език. Наличието на значително количество изрази с негативен оттенък сочи, че изконната радост, която носи смехът постепенно в обществото бива изместена от негативизма.

Таблица. 5. Фразеологични единици в българския език с компонент **laugh**

Фразеологична единица	Значение	Пример
To have a last laugh	Смея се последен	„Perhaps these people take more care of themselves and so ultimately have the last laugh.“ [19]
It is good for a laugh	Умее да развеселява	„Hey, put that show on – it's always good for a laugh.“ [20]
Laugh aside/Put a question aside with laughter	Отклонявам (въпрос) със смях	„He put the question aside with a laugh, a diplomat by nature“. [45]
Laugh away	1) Да отхвърля нещо неприятно чрез смях. 2) Да накарам (времето) да мине приятно чрез шеги.	„She laughs away all these problems“. [46]
Laughter is the best medicine.	Опитът да бъдеш щастлив е добър начин да спреш да се тревожиш	„But the claim that laughter is the best medicine is, shall we say, unsubstantiated.“ [19]
Laugh down	Да отхвърлите или омаловажите някого или нещо, като се смеете подигравателно.	„There were quite a few doubts within the company about the decision, but the new CEO just laughed it all down.“ [19]
Laugh off	Да отхвърлите нещо като незначително, като буквално му се смеете или се отнасяте към него небрежно.	„I did fall on the ice, but it didn't ruin my day – I was able to laugh it off.“ [46]
To be laughing	Да бъдеш в много добра ситуация	„If this deal comes off as planned, we'll be laughing.“[30]
Laugh out	Изсмивам се.	„I tried not to laugh out loud when he dropped the ring.“ [47]
To laugh at somebody's expense	Да направиш някого на глупак/Да се присмиваш на някого	„Being fat and bald has ruined my life. I'll never forget the people who laughed at my expense.“ [30]

A barrel of laughs	Нещо, което е много смешно. Често се използва в по ироничен начин.	„Several people have lost their jobs recently, so the office isn't exactly a barrel of laughs these days.“ [48]
To laugh on the other/wrong side of one's face/mouth	Ще ти изтрия усмивката от лицето.	„You'll be laughing on the other side of your face when I've finished with you!“ [30]

Продължение на таблица 5

A laugh a minute	Нещо много забавно. Изключително забавен човек.	„That guy is a laugh a minute.“ [30]
A laugh like a drain	Заливам се от смях.	„She was laughing like a drain.“ [30]
To laugh all the way to the bank	Да печелиш много пари от абсурдна на пръв поглед дейност.	„People thought his invention was ridiculous, but now he's laughing all the way to the bank.“ [30]
To make a cat laugh	Много странно или скандално нещо	„Oh please, that will never happen – the very idea is enough to make a cat laugh.“ [30]
To laugh until one cries/ To kill oneself laughing	Да се смея до сълзи	„Would It Kill You To Laugh?“ [30]
To laugh up your sleeve	Да си доволен от чуждото нещастие	„The mayor's critics were laughing up their sleeves when news of the scandal was first reported.“ [19]
To burst into laughter; to cackle with laughter; to explode with laughter; to bellow with laughter; to dissolve into/with laughter.	Избухвам в смях	„When one fan asked if Hough would propose on the show, the couple immediately burst out laughing.“ [50]
Hoot with laughter; to howl with laughter; to roar with laughter.	Превивам се от смях	„They were hooting at the losing team.“ [21]
To scream with laughter	Смея се до уши	„I bet Nigel's sitting at home now laughing his head off.“ [30]

Продължение на таблица 5

To shriek with laughter; to yell with laughter.	Смея се от сърце	„All the boys except Piggy started to giggle; presently, they were shrieking with laughter.“ [18]
Laughing jackass (kookaburra)	Гръмогласен, креслив смях	„Laugh out, old jackass, till you fetch an echo from the foggy hollow.“ [18]
Smile like a Cheshire	Ухилен до уши	„I knew he had a prank planned for April Fools' Day when he arrived at work smiling like a Cheshire cat.“ [30]

Смехът за англоговорещите може да ти донесе щастие, да до докара до състояние на самозабрава, да бъде средство да уязвиш другия или да победиш себе си в трудни ситуации. В корелация с българския език не съществуват драстични разлики и за двата народа смехът има своята двойственост – може да носи щастие, да нананява или да абъде символ на лицемерие и подлост.

Значимостта на емоционалните концепти *смях/усмивка* видно е подчертана от значителното количество фразеологични единици и наличието на примери в медиите и социалните мрежи, които аргументират актуалната употреба на изразите от носителите на българския и английския език.

II.3. Актуалните компоненти на концепта – асоциативно-вербални характеристики

Идентифицирането на асоциативните връзки е както категоричен метод за извеждане на актуалните компоненти на признаковия модел на концептите, така и средство за проследяването на функционирането на когнитивните и лингвокултурни модели.

В проведения от нас асоциативен експеримент се включиха 363 участници (187 – българи и 176 – носители на английския език), разпределени в следните възрастови и полови групи: възрастови – 1) <18; 2) 18–29; 3) 30–49; 4) >55; полови: 1) мъж; 2) жена; 3) друго. Бяха получени 2 193 асоциации (1304 на български език и 889 на английски език), от които 169 (83 на български език и 28 на английски език) не се повтарят. За целите на лингвокогнитивния анализ бяха взети под внимание всички, дадени от респондентите неповтарящи се асоциации, дори и единичните.

Предвид на постулатите на статистиката задължително условие за получаване на валидни резултати от даден експеримент е участниците в него да бъдат поне две хиляди. По мнението на Красимира Василева обаче (позоваваща се на тезата на М. Палкин) *обзорът на резултатите от дългогодишни асоциативни изследвания ясно показва, че броят на нови реакции рязко намалява, след като общият брой на реакции надхвърли сто. Следователно, при положение че по-големият общ брой на реакциите не носи принципно (качествено) нови данни за анализа, сто реакции може да се смятат за напълно достатъчни, за да се направят необходимите изводи* [7,96]. Така се аргументира достоверността на формираните изводи.

От участниците се изискваше да дадат отговор на следните въпроси:

1) Моля, напишете първите си три асоциации (думи, които ви идват наум) с думата **СМЯХ** (английски: *Please write your first three associations (words that first come to mind) with the word LAUGHTER*);

2) Моля, напишете първите си три асоциации (думи, които ви идват наум) с думата **УСМИВКА** (английски: *Please write your first three associations (words that first come to mind) with the word SMILE*);

Този тип въпроси ни позволяват да идентифицираме основните семантични връзки и смислови отношения в съзнанието на носителите на българския и английския език, които се актуализират при досега с думите-стимули *смях/усмивка*.

3) Моля, напишете първите си три асоциации (думи, които първо ви дойдат наум) с думата **СМЯХ**, но които отговарят на въпроса „КАКЪВ?“ (английски: *Please write your first*

Взети заедно, ядрото и близката периферия свидетелстват за установената представа за усмивката и смеха в българския и английския език, докато далечната периферия изгражда многостранния им индивидуален облик в миогледа на двата народа.

Семейството и щастието за българския народ са част от ядрото на двата концепта, докато в английски контекст те са изместени от компоненти на съвременната култура (сериали, актьори и др.) и са станали част от близката или далечната периферия. В отговорите на българските респонденти присъстват завидно количество асоциации с американски популярни сериали (пр. *Friends*), което свидетелства за между културното влияние. Не се срещат при българите асоциации с ономотопеичните образувания, докато в английския те са част от ядрото на смеха.

Прави впечатление, че в далечната периферия на концептите смях и усмивка в английския език със сравнително висока честотност се срещат названия на съвременни филми (*Annabelle* (34); *Monk* (32), *Holidate* (18)), които очевидно са оказали своето влияние върху културата и миогледа на народа. Интересно е, че преобладава отрицателната конотация на концептуалните признаци в английския език. Асоциациите при анлогоговорещите препращат към страх, ужас, лицемерие, злост и др., докато за българите двете понятия се свързват с положителните емоции, дома, сигурността, приятелите и семейството. Тези изводи се потвърждават от лексемите, формиращи ядрото и близката периферия на концептите *смях/усмивка* – *rueful smile*, *lopsided smile*, *apologetic smile*, *sardonic smile*.

Резултатите от експеримента потвърждават концептуалните признаци, изведени въз основа на сведенията от лексикографските източници и фразеологичните единици. За анлогоговорещите е подчертано влиянието на модернизацията, медиите и социалните мрежи за разлика от българите, където е запазена традиционната представа за смеха и усмивката, като изразители на преобладаващо положителни емоции. Още веднъж се аргументира връзката между смеха и усмивката като концепта от един клас, като елементи на едно явление, защото са част от ядрото на асоциациите.

Осъщественият асоциативен експеримент и направените наблюдения върху получените сведения от него не претендират за изчерпателност и всеобхватност, но смятаме, че са добро начало, даващо възможност (и предполагащо) последващи изследвания и разработки по тематиката.

Признаците на концептите *смях/усмивка*, които са изведени на база на анализа на данните от проведенния асоциативен експеримент, могат да се отнесат както към ядрото на концепта, така и към периферията (в зависимост от честотата на реакцията в отговорите на респондентите). Този извод се обосновава и с факта, че структурата на даден концепт не е строго фиксирана, а разпределението на специфичните характеристиките е в известна степен относително и условно.

7. Заключение

Въз основа на направения комплексен анализ с оглед на избора от нас алгоритъм, може да визуализираме концептуалния модел на смеха и усмивката в българския и английския език чрез следната схема (вж. *Схема 5. Концептите смях и усмивка в българския и английския език*):

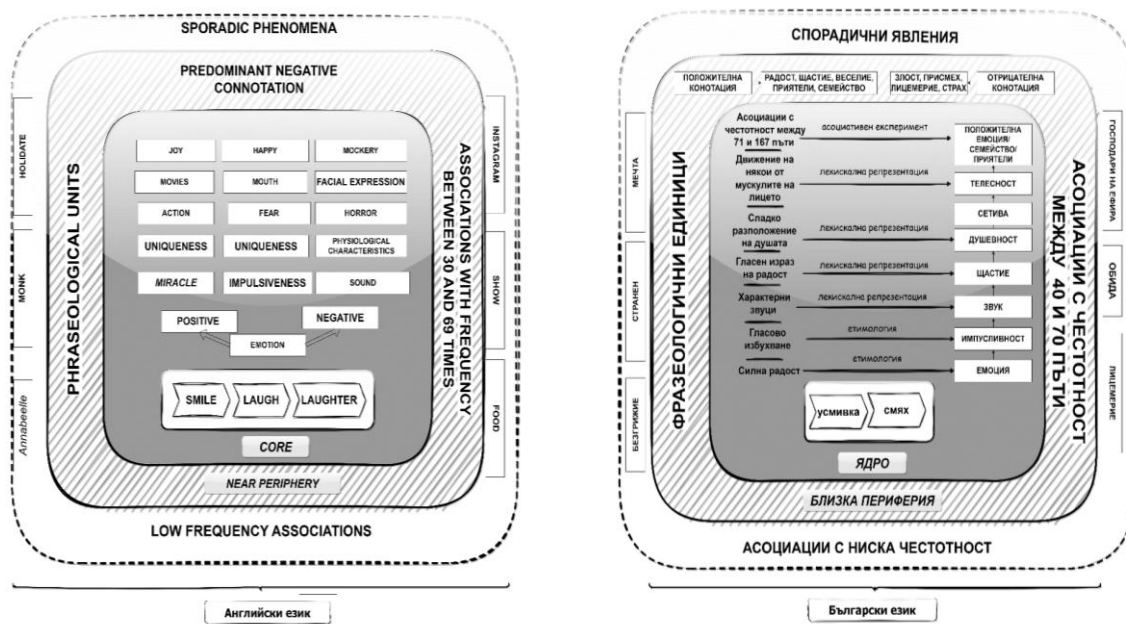

Схема 5. Изводи

References:

- 1) Petrova, E. (2022). The concept of “honey” in Bulgarian and Czech linguoculture. Saarbrücken: GlobeEdit. ISBN 978-3-639-88601-6.
- 2) Darwin, C. (1897). The expression of emotions in humans and animals. London: John Murray.
- 3) Keltner, D., Oatley, K., & Jenkins, J. (2014). Understanding emotions (3rd ed.). Hoboken, NJ: Wiley.
- 4) Karasev, L. (1991). Philosophy of laughter. Moscow: Progress.
- 5) Karasik, V. I. (2009). Language matrices of culture. Moscow: Gnosis.
- 6) Tepkeeva, V. (2007). Phraseology as a means of conceptual representation. Kazan: Kazan State University Press.
- 7) Vasileva, K. (2012). Associative experiments in linguistic research. Sofia: University Publishing House.
- 8) Burov, S., Bondzhilova, V., Ilieva, M., & Pehlivanova, P. (2009). Contemporary explanatory dictionary of the Bulgarian language. Sofia: Nauka i Izkustvo.
- 9) Andreychin, L., Georgiev, L., Ilchev, S., & Lekov, I. (1994). Bulgarian explanatory dictionary. Sofia: Bulgarian Academy of Sciences.
- 10) Andreychin, L., Georgiev, L., Ilchev, S., & Lekov, I. (2009). Bulgarian explanatory dictionary. Sofia: Nauka i Izkustvo.
- 11) Gerov, N. (1977). Dictionary of the Bulgarian language (Vols. 1–5). Sofia: Bulgarian Academy of Sciences.
- 12) Cambridge University Press. (2013). Cambridge Advanced Learner’s Dictionary (4th ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- 13) Macmillan Education. (1987). Macmillan English Dictionary. London: Macmillan.
- 14) Patterson, L. (1994). Dictionary of Contemporary English. London: Longman.
- 15) Weekley, E. (1921). An etymological dictionary of modern English. London: John Murray.
- 16) Partridge, E. (2006). Origins: A short etymological dictionary of modern English. London: Routledge.
- 17) Cambridge Dictionary. (2013). Laugh; Smile. Retrieved from <https://dictionary.cambridge.org>
- 18) Glosbe Dictionary. (n.d.). Smile; Laughter idioms. Retrieved from <https://glosbe.com>
- 19) Ludwig Guru. (n.d.). English collocations and idioms. Retrieved from <https://ludwig.guru>

- 20) The Free Dictionary. (n.d.). Idioms related to smiles and laughter. Retrieved from <https://idioms.thefreedictionary.com>
- 21) WordReference Forums. (n.d.). Laughter expressions. Retrieved from <https://forum.wordreference.com>
- 22) Google Forms. (2025). Associative experiment: Bulgarian version. Retrieved from <https://forms.gle/VJCVWQgSZvV6LUjXA>
- 23) Google Forms. (2025). Associative experiment: English version. Retrieved from <https://forms.gle/RTK3YGaHCNQV81Px8>
- 24) Institute for Literature, Bulgarian Academy of Sciences. (n.d.). Bulgarian literary corpus. Retrieved from <https://ibl.bas.bg>
- 25) LiterMedia. (n.d.). Bulgarian literary texts. Retrieved from <https://litermedia.com>
- 26) LitClub. (n.d.). Bulgarian literary texts. Retrieved from <https://litclub.bg>
- 27) Slovo.bg. (n.d.). Bulgarian literature and texts. Retrieved from <https://www.slovo.bg>
- 28) 24 Chasa. (n.d.). Media texts. Retrieved from <https://www.24chasa.bg>
- 29) Bulgarian National Radio. (n.d.). Media archive. Retrieved from <https://bnr.bg>
- 30) The New York Times. (n.d.). Media texts and idiomatic usage. Retrieved from <https://www.nytimes.com>
- 31) Wattpad. (n.d.). User-generated literary texts. Retrieved from <https://www.wattpad.com>
- 32) Unicon.bg. (n.d.). Media texts. Retrieved from <https://uniconbg.com>
- 33) 7 Dni Bulgaria. (n.d.). Media texts. Retrieved from <https://7dnibulgaria.bg>
- 34) Vonsoo CM. (n.d.). Media texts. Retrieved from <https://vonsoocm.com>
- 35) Hybridbooks. (n.d.). Facebook page. Retrieved from <https://www.facebook.com/hybridbooks>
- 36) Smolyan Municipality. (n.d.). Official website. Retrieved from <https://www.sm.government.bg>
- 37) SportLive.bg. (n.d.). Sports news. Retrieved from <https://www.sportlive.bg>
- 38) Facebook. (n.d.). Public posts. Retrieved from <https://www.facebook.com>
- 39) bTV Novinite. (n.d.). News articles. Retrieved from <https://btvnovinite.bg>
- 40) Australian Broadcasting Corporation. (n.d.). News and media texts. Retrieved from <https://www.abc.net.au>
- 41) IMDb. (n.d.). Film and television database. Retrieved from <https://www.imdb.com>
- 42) Georgieva, T., Burov, S., & others. (2013). Dictionary of synonyms and antonyms of the Bulgarian language. Sofia: Bulgarian Academy of Sciences.
- 43) Salza i Smyah. (n.d.). Humour website. Retrieved from <https://www.salzaismyah.bg>
- 44) Dsport.bg. (n.d.). Sports and media news. Retrieved from <https://dsport.bg>
- 45) Los Angeles Times. (n.d.). News articles. Retrieved from <https://www.latimes.com>
- 46) The New Yorker. (n.d.). Magazine articles. Retrieved from <https://www.newyorker.com>
- 47) EnglishClub. (n.d.). English learning resources. Retrieved from <https://www.englishclub.com>
- 48) The Maverick Observer. (n.d.). Media articles. Retrieved from <https://themaverickobserver.com>
- 49) Deadline. (n.d.). Entertainment news. Retrieved from <https://deadline.com>
- 50) People Magazine. (n.d.). Media articles. Retrieved from <https://people.com>

Cognitive linguistic aspects of the concepts “Laughter” and “Smile” in bulgarian and English

Elka Petrova

Department of General and Comparative Linguistics, Paisii Hilendarski University of Plovdiv, Plovdiv, Bulgaria

ORCID: 0000-0002-2364-9000

Abstract: The present study provides a comprehensive cognitive-linguistic analysis of the concepts of *laughter* and *smile* as emotionally salient and culturally embedded elements of the Bulgarian and English linguistic worldviews. Emotions are examined as complex phenomena shaped by the interaction between biological universals and culturally conditioned patterns of interpretation and expression. Within this framework, laughter and smiles are treated as closely interconnected conceptual units belonging to a shared semantic and cognitive domain, characterised by high semiotic density and a multilayered internal structure. The analysis draws on lexicographic and etymological data, phraseological material, and the results of a directed associative experiment conducted among native speakers of Bulgarian and English. The study focuses on identifying the core and peripheral conceptual features of the two concepts and tracing the mechanisms by which these features are linguistically actualised. The associative experiment, conducted online, enables the reconstruction of the most salient semantic associations and evaluative components activated in the linguistic consciousness of contemporary speakers. The comparative perspective reveals both universal and culture-specific tendencies. While in both languages laughter and smile are predominantly associated with joy, emotional expression, and interpersonal interaction, the Bulgarian data emphasise values such as family, warmth, and emotional sincerity. In contrast, the English data show greater ambivalence, including ironic, sarcastic, and negatively marked associations, often shaped by media discourse and popular culture. The findings demonstrate that laughter and smiles function as dynamic cognitive constructs whose structure is shaped by cultural experience and communicative norms, thus reflecting the interaction between universal emotional patterns and language-specific conceptualisation.

Keywords: cognitive linguistics; emotional concepts; laughter; smile; linguistic worldview; Bulgarian language; English language; associative experiment
